

**JAMIYATDA YUQORI HUQUQIY ONG VA HUQUQIY
MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM MUASSASALARINING
ROLI**

*Qoraqalpog'iston respublikasi pedagogika
mahorat markazi, ijtimoiy-iqtisodiy fanlar
metodikasi kafedrası katta o'qituvchisi A.Shrazov*

Annotatsiya: Ushbu maqolada huquqiy davlat qurishda huquqiy ong va huquqiy madaniyatning o'rni kattaligi va buning uchun avvalo har bir shaxsning huquqiy immunitetini, huquqiy savodxonlik darajasini yaxshilash masalalari ko'rsatib o'tilgan.

Tayanch so'zlar: davlat, huquq, qonun, huquqiy-madaniyat, partiya, shaxs, farmon, jamiyat, demokratiya,

Huquqiy madaniyat xalqimizning azaliy an'analari, urf-odatlari, tili, dini, ma'naviyatiga asoslangan holda insof va diyonat, adolat va qonuniylik, insonga yuksak hurmat va e'tibor, sabr-toqat kabi ma'rifat va haqiqat tuyg'ularini ongimizga singdirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ham odamlarning fikrini, dunyoqarashini, mustaqilligimiz yo'lida fidokorona mehnat qilishga yo'naltirilgan huquqiy madaniyatni yuksaltirish hayotiy zaruratdir.

Madaniyat va huquqiy ongni yuksaltirish, huquqiy ta'lim va ma'rifatni, jamiyatda huquqiy bilimlar tartibini tubdan yaxshilash, inson huquq va erkinliklariga chuqur hurmatga asoslangan munosabatni, odamlarda qonunga itoatkorlik hissini, qonunlarni bilish va ularga qat'iy rioya etish baxtini qaror toptirish bugungi kunning muhim talabi bo'lib kelmoqda..[1]

Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni oshirib borish qonun ustuvorligini ta'minlash va qonuniylikni mustahkamlashning eng muhim shartlaridan biridir. Huquqiy ong bu - odamlarning huquqqa, qonunchilikka, huquqiy tartibga va boshqa huquqiy hodisalarga bo'lgan g'oyalari, his-tuyg'ulari yig'indisi

tushuniladi. Huquqiy ongning paydo bo'lishi orqali huquqiy madaniyat shakllana boshlaydi.

Huquqiy madaniyat deganda, odamlarning huquqiy bilim darajasi, huquqqa ongli munosabati, huquqni hurmat qilishi va unga rioya etishi tushuniladi.

Ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solish, yuridik va jismoniy shaxslarning huquq va manfaatlariga rioya qilish, huquqiy normalarni bajarish, huquqiy talablarni bilish hamda ularga hurmat bilan munosabatda bo'lish bilan bog'liq barcha masalalar odamlarning huquqiy madaniyati darajasiga bog'liq.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishda shaxsiy manfaatlar va jamiyat manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash g'oyalarini aholi ongiga singdirish ishlari yetarli darajada olib borilmayotgani qonun ustuvorligini ta'minlashga o'zining jiddiy salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda. Yuridik adabiyotlarda, huquqiy nazariyada huquqiy nihilizm va huquqiy idealizm atamaları qo'llaniladi.

Huquqiy nihilizm bu ijtimoiy munosabatlarda, fuqarolarning o'zaro munosabatlarida qonunga, huquqqa bo'lgan e'tiborsizlik, uni hurmat qilmaslik va unga bo'ysunmaslikka bo'lgan harakatlar tushuniladi. Huquqiy idealizm esa aksincha, qonunlarga barcha muammolarni bir vaqtning o'zida hal qila oladigan hujjat sifatida qaraydi. Huquqiy nihilizm va huquqiy idealizm bir ildizdan, ya'ni huquqiy bilimsizlikdan, rivojlanmagan va buzilgan huquqiy ongdan, siyosiy-huquqiy madaniyat yetishmasligidan oziqlanadi. Huquqiy demokratik davlat va adolatli fuqarolik jamiyati qurish jarayonida, avvalo, har bir fuqaroning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini shakllantirib borish asosiy va dolzarb vazifa hisoblanadi. Huquqiy davlat barpo etishning muhim sharti - bu qonunlarning so'zsiz bajarilishi. Qonunlarning bir xilda va so'zsiz bajarilishi har bir shaxsning o'z vazifasiga munosabati va mas'uliyatidagi javobgarlikni his etishiga bog'liq.

Shuni aytib o'tish kerakki, huquqni bilish jamiyatning har bir a'zosi uchun muhim hisoblanadi. Huquqimizni bilish orqali biz kuchli fuqarolik jamiyati shakllanishiga o'z hissamizni qo'shgan bo'lamiz. Jamiyatda yuksak huquqiy ong va huquqiy madaniyatning shakllanishi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ham o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Iqtisodiyotni rivojlantirish uchun mamlakatda

mustaqil odil sudlov va qonun ustuvorligi bo'lishi kerak. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning "Biz qanchalik mukammal qonunlarimiz yaratmaylik, qanday islohotlar o'tkazmaylik, agar fuqarolarimizning huquqiy bilimi, ongi va madaniyati yetarli bo'lmasa, kutilgan natijalarga erishish qiyin bo'ladi. Huquqshunos olimlarning bundan bir necha asr oldin "Huquqni anglash mas'uliyat hissini rivojlantiradi," deb aytgan hikmatli so'zlari hech qachon o'z dolzarbligini yo'qotmaydi. Boshqacha aytganda, Konstitutsiya va qonunlarga hurmat, huquqiy ong va huquqiy madaniyat har bir fuqaroning, har bir mansabdor shaxsning hayot va faoliyat tarziga aylanishi kerak. Biz huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasidagi ishlarimizni uzluksiz davom ettirishimiz [3].

Dastlab, huquqiy ong va huquqiy madaniyatga olimlar tomonidan berilgan turli ta'riflar bilan tanishish maqsadga muvofiq bo'ladi, jumladan, professor Islomov huquqiy ongga quyidagicha ta'rif beradi: "Huquqiy ongni davlat fuqarolarining amaldagi huquqqa, yuridik amaliyotga, fuqarolar huquqlari, erkinliklari, majburiyatlariga, hamda kutilayotgan huquqqa va boshqa huquqiy hodisalarga munosabatini ifodalovchi huquqiy his-tuyg'ular, g'oyalar, baholar, tushunchalar tizimi sifatida ta'riflash mumkin." [3] Professor Dmitriyev ta'rifiga ko'ra: "Huquqiy ong bu insonlarning va ularning turli birliklarining hamda butun jamiyatning amaldagi huquq va huquqiy hodisalarga nisbatan qarashlari, g'oyalari, tushunchalari yig'indisidir" [4].

Huquqiy madaniyatga berilgan ta'riflarga kelsak, U. Tojixonov va A. Saidovlar o'zlarining "Huquqiy madaniyat nazariyasi" nomli kitoblarida huquqiy madaniyatga quyidagicha ta'rif beradilar: "Huquqiy madaniyat deganda jamiyatda shakllangan huquqiy tizimning darajasini, aholining bu huquq tizimidan xabardorlik darajasini, fuqarolarning qonunga bo'lgan hurmati, huquqiy normalarning bajarilish darajasi, huquqqa, qonunga bo'ysunmaganlarga murosasiz bo'lishni tushunamiz." [5].

Huquqiy me'yorlarni bilish insonning to'laqonli amal qilishi uchun zarur fuqarolik jamiyatida va o'z huquq va manfaatlarini himoya qilishda. Bundan tashqari, amaldagi qonun hujjatlari muntazam ravishda qayta ishlanish, yangi

qonunchilik normalarini joriy etish holatida bo'lib, bu bilan bog'liq barcha yoshdagi fuqarolarni uzluksiz huquqiy targ'ib qilish.

Bundan tashqari, aynan asosiy oliy o'quv yurti darajasida ta'lim, inson huquqiy tizim, jamiyat bilan o'zaro munosabat mezonlari haqida zarur bilim oladi.

Bu muammoni o'rgangan ko'plab olimlar:

Huquqiy madaniyatning uch turi uning egasiga bog'liq: jamiyat, shaxs va guruh huquqiy madaniyati. Huquqiy jamiyat madaniyati - jamiyatning huquqiy makoni umumiy madaniyatining bir qismi bo'lib, huquqiy ong, huquq-tartibot rejimi, qonunchilikning holati kabi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi.

Shaxs huquqiy madaniyati deganda:

axloqiy-huquqiy darajasini tushunish uning huquqiy faoliyatini ta'minlaydigan inson rivojlanishi. Ilmiy adabiyotlarda huquqiy madaniyatning "Huquqiy" deb ataladigan uchinchi kategoriyasi ajratib ko'rsatiladi. "Ijtimoiy guruh madaniyati" mazkur guruhning huquqiy ong koeffitsiyentini va huquqiy xulq-atvor darajasini belgilaydi. Huquqiy tarbiya o'sib kelayotgan avlodda huquqiy ehtiyojlarni, huquqiy normalarga qadrli munosabatni shakllantirishga ko'maklashadi, ularning harakatlari va sa'y-harakatlari. Masalan, agar yuridik bo'lmagan mutaxassislik fakultetida ham, huquqiy yo'nalishda ham ta'lim olgan oliy o'quv yurti bitiruvchisining huquqiy madaniyat darajasini namuna sifatida oladigan bo'lsak, bu uning yaxlit o'zagi degan fikrga kelishimiz mumkin.

Oliy o'quv yurtida ta'lim olayotgan talaba huquqiy madaniyatining mazmunli bazasini, birinchidan, huquqiy bilimlar majmui, ikkinchidan, bu bilimlardan turmush faoliyatining turli sohalarida foydalanish qobiliyati tashkil etadi. Muayyan faoliyat sohasida huquqiy kompetentlik tasdiqlanadi. Odamdagi borliqning oddiy fakti huquqiy madaniyatning muayyan darajasini, shaxsning huquqiy ijtimoiylashuv jarayonini esa butun hayoti davomida kuzatish mumkin.

Eng avvalo, oliy o'quv yurtlarida huquqiy tarbiya ishlari metodikasi.

shakllantirishdan iborat ta'lim oluvchilarning asosiy huquqiy madaniyati, shuningdek, individual yondashuv turi.

- Huquqiy ta'lim-tarbiya sohasida samarali natija olish;

taklif etilgan variant talaba-yoshlarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish orqali o'quv faoliyati amaliyotiga tatbiq etilishi mumkin. turli psixologik-pedagogik vositalar, o'qituvchilar va talabalarning o'zaro munosabatlari metodlari, yetarli mazmun bilan ta'minlangan, shuningdek, turli vaziyatlar va bunda olinayotgan natija pedagogik jarayonning tarkibiy qismlari hisoblanadi. Pedagogik komponentlarning uyg'un ishlashi va o'zaro aloqasi pedagogik jarayon birligining garovidir. Talabani huquqiy madaniyati kelajagi sifatida mutaxassisning muhim qismi bo'lib xizmat qiladi. Umumiy kasbiy madaniyat ko'p jihatdan shakllanishga yordam beradi - huquqiy qarashlar va qadriyatli yo'nalishlar faoliya

Huquqiy madaniyatning yuksalishi esa qonunga itoatkorlik tuyg'usining rivojlanishiga olib keldi. Hozirgi kunda ushbu masala davlat siyosati darajasiga ko'tarilmoqda, shu maqsadda fuqarolarning huquqiy ongi, huquqiy madaniyati, ta'lim-tarbiyasi, huquqiy savodxonligini yanada yuksaltirish, yoshlarning huquq sohasiga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni huquqiy jihatdan yetuk va barkamol avlod etib tarbiyalash asosiy maqsad va vazifalardan biri hisoblanadi. Jamiyatda o'z huquqlarini biladigan va qonun qoidalariga so'zsiz rioya etadigan fuqarolar huquqiy davlatning asosidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

Gulnora Inomjonova. "Nikoh shartnomasi-oila mustahkamligining huquqiy kafolati" ilmiy-amaliy qo'llanma, -T.: Intellect Ekspert, 2015, 10-b

Huquqiy yetuklik - barkamollikka eltadi." O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.-T.: Adolat 2011, 7-b

Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 27 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi ma'ruzasi.

www.Zarnews.uz

Islomov.Z.M.Davlat va huquq nazariyasi.-T.: Adolat, 2007.-537-b

Ю.А.Дмитриев.Правосознание и правовая культура / Теория государства и права.Под.ред.Пиголкина. – Москва:Юрайт – Издат, 2006.- С. 547

U.Tajixanov, A,Saidov. Huquqiy madaniyat nazariyasi 1-tom.- Toshkent.1998, 11-b